

RECENZJA KSIĄŻKI ANNY FRĄCKOWIAK, MONIKI GROMADZKIEJ, JÓZEFA PÓŁTURZYCKIEGO „SAMOKSZTAŁCENIE W EDUKACJI CAŁOŻYCIOWEJ”

Warszawa 2019

ISBN 978-83-7789-581-8

Wydawnictwo Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego
Współpraca wydawnicza: Sieć Badawcza Łukasiewicz – Instytut Technologii
Eksploatacji, Wydawnictwo Naukowe

Katarzyna Ludwikowska

ORCID: 0000-0003-3015-8100

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

adres e-mail: kasial@ukw.edu.pl

Problematyka samokształcenia stanowi istotne zagadnienie w refleksji andragogicznej. Wraz z rozwojem trendu edukacji całościowej, samokształcenie staje się swoistym wyzwaniem współczesności. Tym cenniejsza wydaje się inicjatywa pojawienia się na rynku książki pozycji *Samokształcenie w edukacji całościowej* autorstwa Anny Frąckowiak, Moniki Gromadzkiej i Józefa Półturzyckiego. Publikacja ta stanowi nie tylko sumiennie i rzeczowo opracowane kompendium wiedzy w obrębie kategorii samodzielnego kształcenia, ale również źródło refleksji nad stanem i przeobrażeniami samokształcenia, dostarczając jednocześnie istotnych i inspirujących przykładów dobrych praktyk w zakresie jego realizacji. Jak słusznie zauważają Autorzy we Wstępie do publikacji, samodzielne kształcenie ma swoją tradycję w Polsce, a historia dostarcza nam przykładów wybitnych Polaków, którzy z różnych przyczyn podążali drogą samokształcenia, m.in. Władysław Reymont, Jan Ch. Pasek, Jan Długosz, Adam Mickiewicz, Euzebiusz Słowacki, Maria Konopnicka, Eliza Orzeszkowa czy Stefan Żeromski. Biografie tych osób zdają się dostarczać znaczącej ilości argumentów przemawiających za tym, że samokształcenie stanowi istotne oraz efektywne narzędzie wspierania zindywidualizowanego rozwoju jednostek.

Recenzowana publikacja zbudowana jest z siedmiu głównych części, w kolejności:

1. Samokształcenie jako proces edukacyjny.
2. Badania nad modelowym ujęciem samokształcenia.
3. Wdrażanie do samokształcenia.
4. Kultura i samokształcenie.
5. Samokształcenie w edukacji całościowej w Szwecji.
6. Samokształcenie w aktywności i poglądach A. Kamińskiego i E. Zawadzkiej.
7. Z badań nad samokształceniem.

Część pierwsza zawiera przegląd definicji samokształcenia oraz terminów współlistniejących. Z perspektywy autorki niniejszej recenzji na podkreślenie zasługuje fakt, że w publikacji wykreowano przestrzeń do sformułowania dyskusji terminologicznych, m.in. w zakresie kształcenia ustawicznego, które mylnie bywa łączone jedynie z kategorią ucznia dorosłego. Swoistą puentę dla tych refleksji stanowi dokonane przez Autorów usytuowanie kształcenia ustawicznego jako nowej wartości edukacji. W obrębie diskutowanego fragmentu dokonano również prezentacji samokształcenia na tle przemian oświatowych, akcentując jednocześnie jego „mroki, cienie i zamglenia”. Część pierwszą zamykają rozważania prowadzące do konceptualizacji procesów edukacji dorosłych.

W części drugiej z kolei Czytelnik zostaje zaproszony do przyjęcia badawczej perspektywy rozważań nad samokształceniem. Autorzy prezentują w niej trzy modele: model odpowiedzialności osobistej Rogera Hiemstry i Ralpa G. Brocketta, kompleksowy model samokształcenia autorstwa D.R. Garrisona, jak również model rozwoju kompetencji samokształceniowej Geralda Growa. Podsumowanie treści sformułowanych w tym fragmencie publikacji stanowi konkluzja eksponująca cechy wspólne analizowanych modeli, do których zaliczyć można procesualność samokształcenia, silne interakcje z koncepcją edukacji całościowej, brak ustalonych pułapów dostępu (związanych chociażby z wiekiem bądź poziomem uprzedniej wiedzy podmiotu), wymiar społeczny samokształcenia, jak również rolę nauczającego oraz kwestie: kontroli, odpowiedzialności i motywacji uczącego się. Istotne jest również to, że każdy z tych modeli ma jednocześnie swoją specyfikę, której nie można sprowadzić do tożsamyh kategorii.

Część trzecia zatytułowana „Wdrażanie do samokształcenia” stanowić może wartościową lekturę dla każdego podmiotu zainteresowanego problematyką szeroko pojętej edukacji. Odnajdzie w niej bowiem szereg koncepcji mających swe potencjalne implikacje w wielu przestrzeniach oświaty. Autorzy odnoszą się zarówno do kwestii edukacji szkolnej, jak i problematyki kształcenia na poziomie

wyższym oraz działalności uniwersytetów trzeciego wieku. Przybliżają techniki Tony'ego Buzana oraz podejmują refleksję nad znaczeniem technologii informatycznej w realizacji procesu samokształcenia, poruszając m.in. kwestię lifehacków, wirtualnie uczących się społeczności, platformy EPALe oraz geocachingu. Zwieńczenie części trzeciej stanowi praktyczny wykaz adresów witryn internetowych, na których publikowane są treści możliwe do wykorzystania w toku samokształcenia.

Kolejna część, czwarta, stanowi nieoczywiste i jednocześnie fascynujące zestawienie edukacji całościowej i kultury, ujmujące uczestnictwo w kulturze jako proces samokształcenia. W sposób szczególny w swych rozważaniach Autorzy zaakcentowali rolę muzeów w procesach edukacji całościowej, podkreślając m.in. ich zróżnicowaną typologię (muzea dydaktyczne, behawioralne, odkrywcze, konstruktywistyczne) i tym samym – potencjał edukacyjny w nich tkwiący.

W części piątej publikacji przybliżono problematykę kształcenia ustawicznego w perspektywie doświadczeń szwedzkich. W związku z tym, że Szwecja jest liderem w upowszechnianiu edukacji całościowej (jak wskazują Autorzy – 80% dorosłych Szwedek i Szwedów realizuje aktywności wpisujące się w kształcenie ustawiczne), rozważania sformułowane w tej części recenzowanej książki nie tylko zadają kłam szerzącym się teoriom o upadku samokształcenia, ale i stanowią przykład dobrych praktyk, które inspirują do podjęcia prób ich wdrożenia w innych krajach. Lektura tej części recenzowanej publikacji umożliwia poznanie historii utworzenia na terenie Szwecji m.in. zespołów samokształceniowych (*studie cirklar*) oraz tradycji uniwersytetów ludowych. Jednak ponad wszystko stanowi ilustrację dokonań kraju, który z żywej troski o edukację uczynił jeden ze swoich priorytetów, aktualnie realizowany w perspektywie powinności społecznej. Równie wyrazistych dowodów na bezdyskusyjny potencjał samodzielnego kształcenia stanowią biografie dwóch wybitnych profesorów – Aleksandra Kamińskiego i Elżbiety Zawadzkiej.

Autorzy recenzowanej publikacji zbadali oraz opracowali twórczość wskazanych postaci, a efekty swoich prac opisali m.in. w części szóstej. Analizując treści w niej zawarte udziałem Czytelnika staje się poczucie głębokiej mądrości płynącej z twórczości E. Zawadzkiej i A. Kamińskiego. Uderza wręcz adekwatność wygłaszanych przez nich poglądów, stawianych tez i głoszonych stanowisk w odniesieniu do realiów współczesności. Ostatnia z części obejmuje swym zakresem zrelacjonowanie uzyskanych przez Autorów wyników dociekań empirycznych w obszarze samokształcenia. Podjęto w nim zagadnienia dotyczące samodzielnego kształcenia i doskonalenia nauczycieli, wątek samokształcenia

dojrzałym wiekiem studentek, jak również kwestię potrzeb i wartości ogólnego samokształcenia. Całość publikacji podsumowuje prof. zw. dr hab. Józef Półtużycki wykładem poruszającym problematykę powszechności samokształcenia.

Warte podkreślenia są również zasługi Autorów w zakresie zgromadzenia i wykorzystania literatury przedmiotu. Załączona bibliografia zawiera ponad 200 pozycji – 188 prac polskich i tłumaczonych na język polski oraz 75 pozycji obcojęzycznych.

Recenzowana książka obejmuje swym zakresem rozliczne wątki i poczynione powyżej rozważania bez wątplenia nie oddają w pełni ich znaczenia. Wydaje się jednak, że bez względu na poruszany przez Autorów zakres problematyki, w narracji składającej się na całość publikacji silnie wyczuwalna dla czytelnika jest intencja, z jaką Autorzy tworzyli analizowane dzieło. Bez wątplenia jest nią autentyczna troska o rozwój edukacji w Polsce. Badania przeprowadzone przez Autorów jednoznacznie wskazują na fakt istnienia licznych przestrzeni wymagających wytężonej pracy zbiorowej. Dlatego wydaje się, że recenzowana książka powinna stanowić lekturę obowiązkową dla wszystkich osób przygotowujących się do wykonywania zawodów związanych z szeroko pojętą edukacją i kulturą. Tylko w ten sposób, jak słusznie zauważają Autorzy, możliwe będzie przygotowanie najmłodszych pokoleń Polaków, realizujących obecnie prawnie przewidziany obowiązek szkolny, do świadomego i autentycznego procesu całościowej edukacji, w tym – samokształcenia.

